

Дзмітрый Лебядзевіч

**АНТЫЧНАЯ РЭЦЭПЦЫЯ Ё ПАЭЗІІ
АДАМА МІЦКЕВІЧА І ЯНА ЧАЧОТА**
(на матэрыяле беларускіх перакладаў)

Антычная спадчына з'яўляецца той жыватворнай крыніцай, з якой чэрпаюць натхненне многія мастакі слова. Звяртаўся да скарбаў антычнай цывілізацыі і класік сусветнай літаратуры, выхадца з Наваградчыны Адам Міцкевіч, знаёмства якога з антычнай культурай пачалося яшчэ са школьных гадоў у Навагрудку, а пазней у Віленскім універсітэце. У антычнасці паэт шукае новыя імпульсы і падыходы. Зварот Адама Міцкевіча да антычнасці грунтуецца на выразным і даволі шырокім ужыванні імён антычных аўтараў, герояў, рэмінісцэнцый і запазычанняў. У яго вершах, санетах, паэтычных аповесцях, баладах, паэмах, у публіцыстычных творах і лістах вельмі часта сустракаюцца імёны славытых і легендарных дзеячоў антычнасці, сярод якіх – Арфей, Гамер, Піндар, Алкей, Архілох, Платон, Лукрэцый, Гарацый, Вергілій і іншыя.

Звяртаючыся да антычнасці, Адам Міцкевіч не абмяжоўваецца толькі міфалагічнымі вобразами і сюжэтамі. Усё, што звязана з антычнай культурай, захапляе паэта і знаходзіць жывы водгук у яго творчасці: міфалогія, паэзія, філасофія, гісторыя, мастацтва і культура.

З твораў, што напісаны Міцкевічам у віленска-ковенскі перыяд, асаблівай увагі заслугоўвае верш «Ужо сышоў з нябёсаў...». Верш грунтуецца на выразным і даволі шырокім ужыванні антычных імён і герояў: Язона, Ахіла, Піфагора. З'яўляецца тут і вобраз першага паэта, мага і чараўніка Арфея.

Гэты верш Адам Міцкевіч прысвяціў пачатку новага навучальнага года ў Віленскім універсітэце і чытаў, яго на пасаджэнні Гаварыства філаматаў 14 верасня 1818 года. Тут паэт параўновае сяброў-філаматаў з арганаўтамі, што насуперак розным бурям і нягодам смела выйшлі ў адкрытае мора здабываць у далёкай Калхідзе залатое руно:

*Не страшыць хай цябе бурлівая дарога
Ды лёгкаць судна. І што нас воль тут – не многа.
Былі не з дубу плечы, сэрца не са сталі
І у Язона, што пусціўся ў кіпень хвалі
На судне ічуплым. Ды хоць погудкі ліхія
Яму спявала, расхадзўшыся, стыхія.
Адолеў буры ён, жаданняў смельч поўны,
І ўсё ж здабыў скарб залатое воіны [1, с. 40].*

Язон і арганаўты – узор стойкасці, смеласці і мужнасці для паэта і яго сяброў філаматаў, а «залатое руно» для іх – гэта вольная Бацькаўшчына:

*Калі і мы здзяйсняць задумкі ўсе гатовы,
Калі нам трэба ў зоры дам узнесці новы,
Калі на шлях круты да мэты яснай стаў ты,
Хай будуць прыкладам усім нам арганаўты.
Пакінуўшы свае бацькоўскія парогі,
Яны вызнанай не збаяліся дарогі.
Цяпер і мы ў шлях выйшлі. Нельга нам баяцца.
Да славы прывядзе нас здзейсненая праца [1, с. 40-41].*

Паэт чэрпае мудрасць старажытнагрэчаскага матэматыка і філосафа Піфагора. Называе яго «Мудрацом з Самоса», які пасяліўшыся ў горадзе Катоне са сваімі вучнямі заснаваў «тайнае згуртаванне, якое было адначасова філасофскай школай, палітычнай партыяй і рэлігійным брацтвам» [1, с. 585].

Працягваючы традыцыі класічных форм грэчаскага вершаскладання, Адам Міцкевіч звяртаецца да жанра оды. Так, «Ода да маладосці» перадае лірычную «ўрачыстасць рытарычнага ў сваёй аснове верша», што выяўляе «рамантычную памкнёнасць аўтара ў будучыню, яго мройнае сяганне за межы свайго часу і вялікую надзею на маладую сілу дружных аднадумцаў» [2, с. 23]:

*О маладосць, нектар жыцця вяснюю.
Салодшэ, як з кім іншым яго дзеліш,
Сэрца тады лямчэ больш узвяселіш,
Калі іх звязаш ніцую залатою [1, с. 48].*

Вельмі ўдала ўплятае паэт у сюжэтную аснову твора вобраз Гідры. У міфалогіі старажытных грэкаў – гэта шматгаловая змяя, у якой на месцы адсечаных галоў вырасталі новыя. А таксама ўзгадвае Кентаўраў – міфічных істот, лянных дэманаў, якія былі напалову людзі, напалову коні. Паэт заклікае сваіх аднадумцаў стаць магутнымі ваярамі, зрабіцца Геракламі, бо толькі магутнаму міфалагічнаму герою старажытных грэкаў, сыну Зеўса і Алкмены Гераклу было падсілу знішчыць стагаловую Лернейскую гідру і забіць кентаўра Неса:

*Той, хто ў калысцы сяду голаў у Гідры,
Знішча ў юнацтве Кентаўры,
Зможа ў некла ахвяру выдраць,
Пойдзе да неба па лаўры [1, с. 49].*

Выкарыстаўшы класічную форму, паэт сцвярджае ў сваім творы аптымістычную перспектыву, якая набывае ўсяветныя маштабы, што «сведчыць не так пра ступень прароцтваў паэта, як пра маштабы яго любові да людства і яго веры ў светлую гармонію чалавечага быцця на зямлі» [2, с. 23].

Звяртаецца Адам Міцкевіч у сваёй творчасці і да жанра элегіі, родапачынальнікам якой былі архаічныя паэты Старажытнай Элады Архілох, Тыртэй і Феагнід.

Элегія Адама Міцкевіча «Да Д.Д.» прысвечана маладой асобе, імя якой да сённяшняга дня не высветлена. Праўда, мяркуецца, што ў сваіх паэтычных творах слынны мастак слова пад гэтым імем меў розныя асобы. Выказаўшы надзею на шчаслівае, узаемнае каханне, паэт заклікае ў страсным парыве сваю каханую плыць з ім у час, калі:

*Парыві, які ўздымае хвалі, буру ў моры,
Плылі б з табой мы на жыццёвым на прасторы,
І хоць бы лёс зноў пагражаў нам хваляй пеннай,
Табе спяваў бы я, ўзятаючы сірэнай [1, с. 127].*

Вобраз Сірэны паэт бярэ з міфалогіі Старажытных грэкаў, дзе Сірэны – напалову птушкі, напалову жанчыны – сваім прыгожым спевам зачароўвалі мараходаў. Так і малады закаханы паэт хоча зачараваць і прывабіць сваю каханую, каб апяваць пасля яе як Музу.

Сам факт, што Адам Міцкевіч звяртаецца да ўзораў паэзіі старажытнагрэчаскага паэта Архілоха – першага лірычнага паэта еўрапейскай літаратуры – гаворыць аб многім. Архілох быў першым паэтам, хто непасрэдна адлюстроўваў у вершах перажыванні, светаўспрыманне, сваю этыку, філасофскую карціну жыцця і лёсу.

Для паэта Міцкевіча свет антычнасці – гэта свет прыгажосці, свет высокіх эстэтычных каштоўнасцей. Так, некаторыя санеты Адама Міцкевіча нечым нагадваюць гімны александрыйскага паэта Калімаха, у якіх сам зварот да аб'екта песні разрастаецца ў цэлы гімн (напрыклад, санеты «Прабачэнне», «Развітанне», «Данаіды» і іншыя).

Падабенства творчасці вучонага паэта Калімаха з паэзіяй Адама Міцкевіча на гэтым не заканчваецца: і Калімаху, і Міцкевічу ўласціва імкненне ўключыць у сваю творчасць малавядомыя нетрадыцыйны матэрыял, насыціць творы міфалогіяй, надаць ім вучонасць.

Звяртаўся Адам Міцкевіч і да паэтычнай спадчыны старажытнарымскага паэта Гарацыя, якому лірычная паэзія ў поўнай меры абавязана тым, што ён упершыню перасадзіў яе з грэчаскай роднай глебы на рымскую. Тое, што менавіта эалійскую лірыку Гарацыя выбраў узорам, не было выпадковасцю. Архілох, Алкей і Сапфо яшчэ пры

жыцці сталі прадметам усеагульнага захаплення. Да архаічнай паэзіі Старажытнай Грэцыі Гарацыя прыцягвала сама прырода яго асабістага даравання, паэтычная роднасць душ. І аб чым марыў старажытнарымскі паэт, тое перавысіла яго спадзяванні. Ён прарочыў сабе славу толькі ў Італіі, ды і то ў абмежаваным часе існавання Старажытнага Рыма; а здарылася так, што аб ім даведаўся ўвесь свет. І праз кардоны часу для вялікага сусветнавадомага паэта Адама Міцкевіча службы прароцтва Гарацыя:

*Создал памятник я, бронзы литой прочней,
Царственных пирамид выше поднявшийся* [3, с. 148].

Зазначым, што да славутага «Памятніка» Гарацыя звярталіся рускія паэты М. Ламаносаў, А. Фет, В. Брусаў, Г. Дзяржавін, А. Пушкін, а таксама класік беларускай літаратуры Максім Багдановіч.

Штуршком для напісання «Памятніка» ў Адама Міцкевіча «была сустрэча з варшаўскім літаратарам Францішкам Гжымалам, які апублікаваў у сваім часопісе «Asterja» першую рэцэнзію на творы Міцкевіча, пра што ў прыпісцы да верша заўважае сам паэт. Адам Міцкевіч знарок надае свайму твору крыху жартаўлівае адценне» [1, с. 600]:

*Вышэй мой помнік за шкляны ў Гулавах дах.
Перажыве й Касцюшкі склеп ён, Паца ў Вільні гмах.
Яго не зможа й бомбай Віртэмберг разбіць
І хцівы аўстрыяк нямецкай штукай зрыць* [1, с. 183].

Але далей у вершы праходзіць думка аб вечнасці паэзіі, адчуваецца гонар паэта за сваю творчасць:

*Бо ад парнаскіх гор і ковенскіх нябёс
Далей за Прыпяць люд імя мае панёс.
Чытае дружна Мінск, Наваградак мяне,
Мой верш перапісаць юнак не праміне* [1, с. 183].

Мастацкае спазнанне духоўна-культурнай прасторы антычнасці, распачатае ў прыведзеных вершатворах, не перапыняючы, Міцкевіч працягнуў у кнізе «Паэзіі», у якую ўключыў паэму «Дзяды».

У аснову паэмы «Дзяды» Міцкевіч паклаў старажытны памінальны абрад беларусаў, растлумачаны ім пасля ўступнага верша «Здань» наступным чынам: «Гэта назва ўрачыстага абраду, які і дагэтуль спраўляе просты народ у многіх паветах Літвы, Прусіі і Курляндыі ў памяць «дзядоў», ці памерлых продкаў. Абрад гэты бярэ свой пачатак з язычніцкага часу і калісьці называўся частаваннем казла, веў на ім рэй казляр, ці гусяр — адначасна жрэц і паэт (гусяр).

У наш час, з прычыны таго, што адукаванае духавенства і ўлады імкнуцца вынішчыць гэты звычай, звязаны з забабонамі, якія вельмі часта прымаюць непажаданыя формы, народ святкуе Дзяды патаемна, у капліцах ці ў апусцелых дамах паблізу могілак. Там звычайна ставяць пачастунак – розную ежу, пітво, садавіну – і выклікаюць душы нябожчыкаў» [1, с. 280].

Пры гэтым сам Міцкевіч нагадвае, што «звычай частаваць памерлых, здаецца, існаваў ва ўсіх язычніцкіх народаў – у старажытнай Грэцыі ў часы Гамера, у Скандынавіі, краінах Усходу». Вядома, што людзі здаўна ведалі розныя спосабы ўзмацніць ці паслабіць сувязь з душамі памерлых (звычайна кантакт устанаўліваецца ў снах). Так, каб паслабіць дзеянне душы, што вызвалілася ад цела, на жывых, неабходна было пастрыгчы сабе валасы ці пасыпаць галаву попелам. Напрыклад, у «Іліядзе» Гамера Ахіл пасля смерці сябра Патрокла пасыпае попелам галаву, каб зберагчы сувязь з душою, неабходна пакласці ў труну да нябожчыка пасмачку сваіх валасоў. Так, у трагедыі Эсхіла Арэст кладзе пасмачку сваіх валасоў на магілу бацькі Агамемнана, якога жорстка забіла жонка Клітэмнэстра.

Уздымаючы тэму несмяротнасці чалавечай душы ў паэме «Дзяды», А. Міцкевіч адштурхоўваецца ад старажытных вераванняў. Так, існавала ўяўленне пра жыццё і смерць як вечны кругазварот пераўтварэнняў, метамарфоз. Успомнім адзін з самых вядомых і выдатных твораў Антычнасці – «Метамарфозы» Авідзія. Самазакаханы Нарцыс ператвараецца ў кветку, німфа Дафна – у Лаўр, бог Дыяніс робіць маракоў дэльфінамі, багіня Афіна Арахну – павуком і г.д. Адно заставаўся ў іх бессмяротным – душа. Дарэчы, душа ў старажытнаіранскім літаратурным помніку «Авеста» падаецца ў выглядзе птушкі, у міфалогіі антычных грэкаў – матыльком. Такія ж уяўленні пра душу зберагаліся і ў беларусаў. Хаця пераважае ўсё ж вобраз птушкі. Так, існуе прыкмета, нібыта птушка, якая б'ецца ў акно, прадвясчае смерць: душа памерлага родзіча прыходзіць па яшчэ адну душу.

Значым, што другая частка «Дзядоў» задумана спачатку як твор музычны ў духу грэчаскай трагедыі, несла ў сабе элементы відовішчнасці, хоць грунтавалася на матэрыяле, які, наводзе народных вераванняў, ніколі не прызначаўся для дэманстрацыі.

Сувязь з антычнай культурай праяўляецца ў творы не толькі праз успрыманне, перайманне традыцыйных абрадаў і светаўспрыманне чалавечага існавання. Вершаваная драма «Дзяды» адлюстроўвае глыбокае веданне яе аўтарам антычнай міфалогіі і філасофіі. Так Пустэльнік звязвае свае спадзяванні на юнацкую іскру, што абудзіць народ, з апекун-

кай рамёстваў і мастацтваў Мінервай. Яна ж атаясамлівалася з багінняй Афінай – багінняй мудрасці, вайны і гарадоў у грэчаскай міфалогіі.

Платон – старажытнагрэчаскі філосаф – паўстае ў выглядзе зорачкі, якая «вякамі доўгімі свяціць усім нам будзе».

Узгадваецца і малодшы афінскі ваенначальнік і дзяржаўны дзеяч Мільцыяд, чые «ліры гукаў са сну штодня будзілі», каб перамагчы персаў у Марафонскай бітвы.

Узорам для захаплення і пераймання паўстае ў драме вобраз рымскага імператара, філосафа-мараліста Аўрэлія Марка:

*Не, не такі калісьці быў у Рыме
Аўрэлій Марк, любімец зямлякоў.
Даносчыкаў ён выгнаў і шпікоў
І тым навек праславіў сваё імя.
Пры ім прыціх айчынны марадзёр.
Ён варварам на Рэйне і Пактолі
Раіучы ў сечах жорсткіх даў адпор
І з славаю вярнуўся ў Капітолій [1, с. 484].*

Геніяльнасць вялікага мастака слова Адама Міцкевіча праявілася не толькі ў тым, што ён пад уплывам антычнай культуры і літаратуры стварыў непаўторныя сюжэты, вобразы, увёў класічныя жанры і арыгінальныя матывы, але і ў тым, як ён выкарыстаў антычную спадчыну ў сваёй творчасці. Яго зварот да культурнай спадчыны антычнасці заўсёды звязаны з яго эрудыцыяй і захапленнем культурнай і літаратурнай Старажытнай Грэцыі і Старажытнага Рыма.

Водгукі антычнасці яскрава прасочваюцца ў творчасці Яна Чачота – паэта, драматурга, фалькларыста, перакладчыка, прадстаўніка беларуска-польскай інтэлігенцыі, прыхільніка краёвага менталітэту. Урадженец вёскі Малюшычы Карэліцкага раёна сабраў вялікую колькасць беларускіх народных песень. Увогуле значэнне творчасці гэтай адметнай зоркі цяжка перацаніць. Ян Чачот стаўся як досвітак новай беларускай літаратуры, яе першых крокаў, прадвесцем нашага нацыянальнага Адраджэння. «Ён быў сапраўды пуцяводнай зоркай многіх пакаленняў беларускіх пісьменнікаў, яркім прыкладам самааданага служэння свайму народу» [4, с. 5], – адзначае Кастусь Цвірка.

З твораў, якія напісаны ім у філамацкі перыяд, асаблівай увагі заслугоўваюць «Яжовыя імяніны». Гэта вершаваная сцэнка, прысвечаная імянінам Яжа. Так ахрысцілі сябры старшыню Таварыства філаматаў Юзэфа Яжоўскага. Твор напісаны ў форме дыялогу, гучыць у ім хор хлопцаў і хор дзяўчат. Акрамя калектыўных віншавальнікаў, тут дзейнічаюць і іншыя персанажы – цівун, войт, дзесятнік, былы

салдат і музыкант. У гэтай вершаванай сцэнцы аўтар ужывае імя міфалагічнага героя пастушынага фальклору. Упамінанне антычнага пастуха Дафніса – гэта імкненне беларускага паэта прыраўняць антычнасць да патрэбы часу.

Спрабуе свае сілы Ян Чачот і ў такіх антычных жанрах, як трэны (журботная элегія). У трэнах Ян Чачот распавядае пра свае дзіцячыя гады, пра родныя ваколіцы, сярод якіх ён рос, пра школьныя часы. У іх нямала штрыхоў, якія дапаўняюць біяграфію паэта, раскрываюць яго індывідуальныя рысы характару.

Водгукі анакрэантычнай тэматыкі адчуваюцца ў вершы «Ануфравы імяніны», дзе аўтар упамінае старажытнагрэчаскага паэта Анакрэонта, аўтара застольных і любоўных твораў. Імя Анакрэонта стала ў літаратуры сімвалам «класічнага песняра кахання старажытнасці» [5, с. 34]. Каханне і віно – амаль адзіная тэма гэтага паэта:

*Принеси воды и хмель,
Принеси венков цветистых;
Попытаюсь винною силой
Побороть Эроса Чары* [6, с. 186].

Дарэчы, вядомым Анакрэонт стаў у новай паэзіі праз сваіх пераймальнікаў (прыгадаем зборнік анакрэантычных вершаў, створаны ў позняй антычнасці). Анакрэантычная тэма мае багатую традыцыю ў сусветнай літаратуры. Асаблівую папулярнасць яна набыла ў XVIII – XIX стст. Анакрэантычная паэзія аказала адметны ўплыў на развіццё рускай літаратуры. Яна знайшла адбітак у творчасці Ламаносава, Дзяржавіна, Гнедзіча, Рылсэва, Пушкіна і іншых паэтаў. Шырокі зварот да анакрэантычнай паэзіі сведчыў «аб узмацненні рэалістычных тэндэнцый у рускай паэзіі, хаця найбольш яркія ўзоры анакрэонтыкі далі рамантыкі» [7, с. 4].

Гэтыя разважанні, якія грунтуюцца на аналізе сусветнай і рускай класікі, неяк вельмі арганічна стасуюцца да творчасці Яна Чачота. У многіх паэтычных радках перададзены яго душэўны настрой, жыццярэдаснасць і «буянства пачуццяў»:

*Гэй жа, Муза, з бочкі віннай
Лепш вылазь у наш гурток!
Мы дарма цябе сярынай
Дзесь шукалі між аблок!*

*Ты ў віне, у ім ты гасціш,
Незаўважная, спадвек!
Г’ю і я, мо буду ў млюсці
Граць, як той злысмы грэк* [8, с. 27].

Імя Анакрэонта ў вершы Яна Чачота з'яўляецца абсалютнай умоўнасцю. Антычны свет у ім зліваецца з сучаснасцю, а вобраз Анакрэонта выступае ў абліччы лірычнага героя.

*Але далей паэт падкрэслівае:
Што ў цябе на службе шчырай,
Муза, кожнай быў парой,
Што і сёння з вольнай лірай
У любой бяседзе свой [8, с. 27].*

Заўважым, што Ян Чачот абыбраў антычны матыў аб паходжанні паэтычнага таленту, аб прысвячэнні ў паэты, у якім прымае ўдзел само бажаство, пачатак якога – у гамераўскім эпасе і «Тэагані» Гесіеда. Зварот да Музаў (па-латыні *invocatio*) застаўся абавязковым правілам паэтыкі з часоў антычнасці ці не да нашага часу. Так, у Гамера гэты мастацкі прыныцып з'яўляецца ў вядомай ступені патрабаваннем рэлігійным, дзе Муза выказваецца як бы вуснамі самага паэта, багіня пяе гнэў Ахілея, яна ж ухваляе «странствія многоопытнаго Одиссея». Гесіед першы расказаў аб сваім прысвячэнні ў паэты Музамі. Апошніх ён сустрэў на Геліконе і з той самай хвіліны, калі Музы ўдыхнулі ў яго дар песні, спяваў аб паходжанні вечных, шчаслівых багоў, пачынаючы і заканчваючы свае песні тым жа зваротам. Ён стаў служкам Музаў. Як вядома, гэты матыў атрымаў новае развіццё ў творчасці рускіх рамантыкаў і геніяльнае ўвасабленне ў творчасці рускага паэта А.С. Пушкіна:

*Хвала для вас докучны звон;
Но сердце женщины славы просит:
Для них пишите; их ушам
Приятна леств Анакреона [8, с. 196].*

Музы з гары Гелікон заклікалі спяваць і Яна Чачота. Але сапраўднай Музаў для паэта была Зося Малёўская, яго каханая дзяўчына, якой ён пісаў шматлікія вершы і песні. Паэт для Зосі спецыяльна пісаў песенныя тэксты на матывы беларускіх народных песень, якія яна так выдатна выконвала пад акампанемент фартэпіяна.

Асалоду жыцця паэт перш за ўсё бачыць у сяброўстве і каханні, якія звязаны з культам маладосці і прыгажосці. Паэт паказвае радасць сяброўскіх адносін, якія грунтуюцца на сардэчнай блізкасці, агульнасці інтарэсаў і паэтычнай дзейнасці, а часам нават на задавальненні ад сціплага застолля.

Нялёгка адшукаць другога беларускага паэта, хто б з такой трапяткой лёгкасцю і цікавасцю ўслаўляў Бахуса, бога вінаграднай лавы, віна і ап'янення:

*Гэй, сябры, у гурт вяслі!
Хай зайздросцаць нам анёлы:
Будзем пець і суляць,
Ні пра што ані дбаць!
Аі ў келіхі з размаху
Гэты дар іскрысты Баха!
Будзем пець і суляць,
Ні пра што ані дбаць!* [8, с. 38].

Нам сёння цяжка зразумець радасць чалавека, які шукае прыста-
нішча ад жыццёвых турбот у шклянцы віна, але не будзем атаясамлі-
ваць рамантычную натуру паэта з яго рэальным жыццём. Матыў ап'я-
нення і мласці – гэта не вынік нейкіх канкрэтных жыццёвых абстаў-
наў і фактаў асабістай біяграфіі. Гэта празрысты, светлы паэтычны
пгтрышок, які стасуецца да адпаведнай рысы ў агульным стылю эпохі.
Мы знаходзім і такія радкі, дзе паэт напамінае аб неабходнасці строга
суадносіць эстэтычны ідэал з жыццём:

*Гэй вы, хлопцы,
Гэй, малойцы,
Час за справу брацца –
Досыць з Бахам знацца!
Вам чало увянчае
Край, што так чакае
Вашых слаўных дзеяў:
Вы – яго надзея!* [8, с. 39-40]

З вышэй адзначаных канкрэтных рэалій вынікае эстэтычная
каштоўнасць паэзіі Яна Чачота, сутнасць яго творчай індывідуаль-
насці, якая, думаецца, заключаецца ў трансфармацыі традыцый ан-
тычнанай культуры, у сферы суадносін думкі і пачуцця.

Такі этыка-эстэтычны ідэал блізкі антычнаму ідэалу эліністыч-
най эпохі ў Старажытнай Грэцыі і прынцыпату Аўгуста ў Рыме, у
прыватнасці, жыццёваму ідэалу Гарацыя. Наватарскі характар верша
якраз і заключаецца ва ўменні спалучыць традыцыйныя матывы ан-
тычнасці з актуальнымі праблемамі нацыянальнага жыцця і надаць
ім шырокае грамадскае гучанне і маштабнасць.

Прыведзены адзін са шматлікіх прыкладаў паказвае, наколькі
ўмела і па-наватарску, арыгінальна Ян Чачот мог развіваць і развіваў
паэтычныя традыцыі антычнага мастацтва, па-свойму раскрываючы
іх высокую эстэтычную каштоўнасць для новага часу.

Трашна і ўмела звяртаецца Ян Чачот і да засваення традыцый
букалічнага жанру. Ад буколікаў Феакрыта і Вергілія ён запазычвае

ўмоўны ідылічны пейзаж — сонечную палянку, дрэвы, кветкі, спевы. У старажытных букалістаў запазычаны некаторыя паэтычныя прыёмы (эподы, рэфрэны), якія часам травесціруюцца.

Асобнымі антычнымі дэталямі, але вельмі кідкімі, фіксаваў паэт становішча прыроды, каб на гэтым фоне ярчэй выступіў душэўны стан чалавека. Пейзаж у Чачота набывае самастойнае значэнне: на яго ўлонні паэт знаходзіць супакаенне ад жыццёвых турбот. Значэнне антычнай традыцыі, на якую абавіраецца беларускі аўтар, дапамагае лепш зразумець змест яго вершаў, раскрыць іх ідэйную накіраванасць.

Сустракаюцца ў паэтычных радках Чачота ружы і лілеі, як атрыбуты кахання і прыгажосці:

*Неж ля гаю мы з Зосяй лічылі
Ружы на кусте і спрэчку ўчынілі.
Зося лічыла і кажа: «Пятнаццаць»
Я ж палічу і кажу: «Не, шаснаццаць!»
.....
Колькі ні лічыць, зноў кажа: «Пятнаццаць»
Я ж палічу і кажу: «Не, шаснаццаць!»
Тут на мяне Зося аж залавала —
Хоча ўцячы, размаўляць перастала.
«Зося, чакай, не ўцякай, мая міла:
Гэта ж сабе, пэўна, ты не лічыла!» [8, с. 51].*

Яна Чачота прыцягвае сам дух далёкай легендарнай эпохі. Ён імкнецца выкарыстаць антычны матэрыял для пацвярджэння сваіх агульных філасофскіх разважанняў. Яскравы прыклад гэтаму балада «Бекеш», якая апавядае аб канкрэтнай гістарычнай асобе XVI ст. Каспару Бекешу, ваяку венгерскай пяхоты ў часы Лівонскай вайны. Так, разважаючы аб Малгосі, паэт прыводзіць у якасці прыкладу наступныя радкі:

*За вокнамі мноства паходняў мігценне,
На сценах пабліскае зброя.
Напоўў ды мёду ільцюца струмені,
Гасцей там — паўночкі пакоі.
У добрым гуморы і сам ваявода,
Як юная Геба — Малгося.
Той стане ішчаслівы, каму яна меду
У чары падасць на падносе [8, с. 80].*

Ян Чачот выкарыстоўвае імя алімпійскай багіні юнацтва Гебы як метафару для ўзвелічэння і абагаўлення постаці дачкі ваяводы.

Часам імёны антычных паэтаў і філосафаў Ян Чачот выкарыстоўвае ў сваіх творах у дыдактычных мэтах. Напрыклад, у сваёй працы «Зычлівая заўвага для этымолагаў» аўтар у якасці станоўчага прыкладу для павучання ўжывае імёны вядомых палітычных дзеячоў і выдатных прадстаўнікоў красамоўства Дэмасфена і Цыцэрона.

Падобнымі вобразамі насычаны і іншыя творы Яна Чачота, дзе ў якасці недасягальнага ўзору для пераймання ён згадвае грэчаскіх і рымскіх паэтаў. Упамінаючы імёны з антычнай літаратуры, аўтар асабліва цёпла ставіцца да Гамера, Анакрыёна, Арыёна. Так, паэтам была напісана балада «Арыён», якая, на жаль, не захавалася.

Такім чынам, у творчасці Адама Міцкевіча і Яна Чачота антычная культура адыграла прынцыпова важную ролю, мела глыбокі эстэтычны сэнс. Антычны паэтычны матэрыял, міфалагічныя вобразы і рэмінісцэнцыі дапамагаюць найбольш поўна і ярка раскрыць жыццёвы ідэал гэтых пісьменнікаў, спрыяць найбольш поўнай і яркай перадачы душэўнага настрою і саміх паэтаў, і іх сучаснікаў, і пафасу тагачаснай эпохі.

Этыка-эстэтычны ідэал Адама Міцкевіча і Яна Чачота – гэта ідэал, які быў характэрны для большасці рускіх паэтаў-рамантыкаў XIX ст. Увесь разнастайны жыццёвы комплекс антычнай псіхалогіі выяўляецца ў творчасці беларускіх паэтаў надзвычай лаканічна і ў той жа час шматзначна.

Выкарыстоўваючы антычны матэрыял, Адам Міцкевіч і Ян Чачот імкнуліся надаць сваім ідэям і вобразам значны агульначалавечы характар. Гэты матэрыял стаў для іх магутным сродкам ідэалізацыі, паэтызацыі, мастацкім узвышэннем паўсядзённага, звычайнага жыцця да ўзроўню «іншабыцця ў слове» (В. Кожынаў).

Антычнасць (матывы, вобразы, прыёмы паэтыкі) трансфармуецца ў паэзіі і Міцкевіча, і Чачота ў новую нацыянальную беларускую і агульначалавечую рэальнасць.

Спіс літаратуры

1. Міцкевіч, Адам. Выбраныя творы: перакл. з пол. / Адам Міцкевіч; уклад., прадм. і камент. К. Цвірка. – Мінск: Беларускі кнігазбор, 2003. – 640 с.
2. Мархель, У.І. «Ты як здароўе...» Адам Міцкевіч і тэндэнцыі адраджэння беларускай літаратуры / У.І. Мархель. – Мінск: Беларуская навука, 1998. – 125 с.
3. Гораций. Собрание сочинений / Гораций. – СПб., 1993. – 447 с.
4. Цвірка, К. Песня з Наваградчыны / К. Цвірка // Чачот Ян. Наваградскі замак. – Мінск: Маст. літ., 1989. – С. 5 – 26.